

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

OSUVA Open
Science

This is a self-archived – parallel published version of this article in the publication archive of the University of Vaasa. It might differ from the original.

Rinnakkaiskielisyys korkeakouluissa: strategisista tavoitteista arjen käytäntöihin

Author(s): Koskela, Merja; Pilke, Nina

Title: Rinnakkaiskielisyys korkeakouluissa: strategisista tavoitteista arjen käytäntöihin

Year: 2022

Version: Published version

Copyright © University of Oulu, 2022.

Please cite the original version:

Koskela, M. & Pilke, N. (2022). Rinnakkaiskielisyys korkeakouluissa: strategisista tavoitteista arjen käytäntöihin. In: Lepistö, K., Kosunen, R. & Risto, E. (eds.), *Humanisten med många roller: en festskrift till Paula Rossi på hennes 60-årsdag*, 161-185. *Studia Humaniora Ouluensia*, 18. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526233642>

Rinnakkaiskielisyys korkeakouluissa – strategisista tavoitteista arjen käytäntöihin

Merja Koskela & Nina Pilke

1 Johdanto

Tämä artikkeli käsittelee sitä, millaisia kysymyksiä suomalaisissa korkeakouluissa tulee ratkaistavaksi, kun kansainvälisen henkilöstön¹ määrä kasvaa. Tarkastelemme asiaa yliopiston sisäisen ja ulkoisen viestinnän näkökulmasta. Esimerkkitapauksena käytämme Vaasan yliopistoa ja siellä tehtyä kyselyä. Tavoitteenamme on lisätä ymmärrystä niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat moni-/kaksikielisen viestinnän toteuttamisen käytäntöihin suomalaisten korkeakoulujen kontekstissa.

Työ- ja opiskeluperäinen maahanmuutto nähdään Suomessa ratkaisuksi laajalaaiseen työvoimapulaan ja osaamisvajeeeseen. Kestävän väestönkehityksen ja globaalien kilpailukykyyn parantamiseksi onkin käynnistetty viime vuosina useita hankkeita. Esimerkiksi vuonna 2017 käynnistetyn *Talent Boost – Kasvua kansainvälisistä osaajista* -toimenpideohjelman tavoitteena on lisätä Suomen houkuttelevuutta ulkomailla sekä tukea yritysten kasvua ja kansainvälistymistä kansainvälisten osaajien rekrytointien kautta. Tässä yhteydessä kansainvälinen osaaja on suomalaisesta korkeakoulusta valmistunut ulkomaalainen, ulkomailta rekrytoitava korkeasti koulutettu ulkomaalainen tai Suomen työmarkkinoille ulkomailta palaava suomalainen. (Hiekkanen-Mäkelä 2019)

Vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden tarpeisiin on kehitetty toimintamallia *Supporting Immigrants in Higher Education in Finland* (SIMHE). Vuonna 2016 käynnistynyt OKM:n rahoittama vastuukorkeakoulutoiminnan malli kattaa kaikki korkeakoulukelpoiset ja korkeakoulutetut maahanmuuttajat Suomessa, ja se on laajentunut Jyväskylän yliopistosta ja Metropolia-ammattikorkeakoulusta useaan korkeakouluun eri puolille Suomea. (Konkola 2020) OKM:n kanssa kaudelle

---

¹ Tässä artikkelissa käytetään termiä *kansainvälinen* kun viitataan kotoutumiseen liittyvään henkilörooliin (vrt. Työ- ja elinkeinoministeriö 2021).

2021–2024 solmituissa sopimuksissa korkeakoulut ovat sitoutuneet toteuttamaan sekä Talent Boostin yhteiskuntaan integroitumista ja työmarkkinoille siirtymistä vahvistavia palveluita että SIMHE-toimintaa. Kansainvälisten osaajien houkutteluun, kouluttamiseen sekä työllistymisen ja integroinnin edistämiseen on näiden kokonaisuuksien kautta kohdennettu korkeakouluille vuosittain 46,5 miljoonaa euroa. (Lindeman & Piironen 2020)

Ulkomaalaistaustaisten osuus korkeakoulujen opiskelijoista ja henkilöstöstä on kasvanut hitaasti suhteessa väestökehityksen ja työvoimatarpeen ennusteisiin Suomessa. Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa oli kaikista perustutkinto-opiskelijoista ulkomaalaisia 5,1 % (15 708) vuonna 2010. Vuonna 2019 luku oli 6,7 % (19 881). Kehityksessä ei ole suurempia eroja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä. (OPH 2019) Vuonna 2013 OKM:n koulutusvientä edistävä selvitysryhmä asetti tavoitteeksi, että vuonna 2025 suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa on ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita vähintään 60 000. Osa opiskelijoista suorittaisi tutkintoa osittain myös lähtömaissa. (OKM 2013) Vuonna 2021 OKM on asettanut uudeksi tavoitteeksi korkeakoulujen uusien ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kolminkertaistamisen vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi pääosan ulkomaalaisista opiskelijoista tulee työllistyä ja jäädä valmistuttuaan Suomeen. (OKM 2021) Ulkomailta tulevat opiskelijat voidaan nähdä ns. ideaalisina ”puolittain valmiina inhimillisenä pääomana”, koska heillä on kohdemaassa koulutuksen kautta todennettua relevanttia osaamista. Lisäksi he ovat työmarkkinoiden kannalta optimaalisessa iässä. (Mosneaga & Winther 2013; Robertson 2013:12–14). Mathiesin ja Karhusen (2020) tutkimuksen mukaan Suomessa opiskelleista ulkomaalaisista korkeakouluopiskelijoista 62 % (N=10 273) on jäänyt Suomeen kolme vuotta valmistumisen jälkeen ajanjaksolla 1999–2011. Vaikka otos on suhteellisen pieni, on prosenttiosuus kansainvälisessä vertailussa korkea, sillä vastaavat tutkimukset osoittavat Alankomaissa 38 %:n, Norjassa 44 %:n ja Tanskassa 58 %:n osuuksia opiskelun jälkeisen asettautumisen osalta. Tutkimuksen mukaan tärkeä motiivi jäädä Suomeen on perhesiteet (lasten saaminen, muita perheenjäseniä Suomessa, naimisiinmeno), eli kyse on sosiaalisesta juurtumisesta eikä ainoastaan työllistymisestä. (Mathies & Karhunen 2020)

Tavoitteeksi asetettu laaja-alainen kansainvälistyminen vaikuttaa monin tavoin korkeakoulujen toimintaan, sekä opetukseen että myös hallintoon. Erityisesti se näkyy suomen ja englannin kielten rinnakkaisen käytön, niin sanotun

rinnakkaiskielisyys lisääntymisessä. Rinnakkaiskielisyys nähdään käytännön ratkaisuna kansainvälistymisen tarpeisiin, mutta kyseessä on pelkkää kielivalintaa monitahoisempi ilmiö (ks. esim. Hultgren 2014:69).

2 Rinnakkaiskielisyys käsitteenä ja käytäntönä

Rinnakkaiskielisyydellä tarkoitetaan, että tietyllä kielenkäytön alalla, kuten esimerkiksi yliopiston hallinnossa, opetuksessa tai tieteellisessä julkaisutoiminnassa käytetään useampaa kieltä samanaikaisesti ilman, että toinen korvaisi toisen (ks. esim. Picht 2011; Gregersen & Josephson 2014). Kyse on kielipoliittisesta periaatteesta, joka tämän päivän yliopistoissa käytännössä tarkoittaa sitä, että kansallisten kielten lisäksi käytetään englantia tarpeellisessa määrin, mutta ei luovuteta kokonaisia kielenkäytön aloja kansallisten kielten ulottumattomiin (Hultgren 2014).

Käyttöalan kaventuminen liittyy rinnakkaiseloon erityisesti englannin kielen kanssa (Kansalliskielistrategia 2021:89). Rinnakkaiskielisyys ja kielten rinnakkaiselo nostetaan esiin myös vuonna 2021 uudistetussa kansalliskielistrategiassa, jonka tavoitteena on kahden elinvoimaisen kansalliskielen turvaaminen. Tässä hallituksen kielipoliittisessa tahdonilmauksessa näitä käsitteitä kuvataan monikielisen käyttökontekstin kautta: ”kielet voivat toimia erikseen rinnakkain ja puhujat voivat käyttää kaikkea kielitaitoaan joustavasti” (Kansalliskielistrategia 2021:114). Yhdeksi merkittäväksi strategian laadintavaiheen teemaksi nousi kansalliskielten käyttöalan kaventumisen ehkäisy tieteessä ja elinkeinoelämässä:

Kun aiemmin on ajateltu, että suomen kielen asema säilyy itsestään, on nyt tunnustettava se tosiasia, että kielen säilyminen yhteiskunnan kaikilla aloilla vaatii valtiovaltaalta tietoista kielipoliittikkaa ja suunnitelmallisia toimia, joilla vaikutetaan suomen kielen asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa. Osana kielipoliittikkaa tulee myös huomioida miten kieli elää käytössä ja kieliympäristön nopeatkin muutokset kuten kasvava moni- ja rinnakkaiskielisyys. (Kansalliskielistrategia 2021:133)

Strategiassa mainitaan englannin kieli 46 kertaa ja peräänkuulutetaan parempaa suunnitelmallisuutta ja tietopohjaa kielen käytöstä. Lisäksi strategia linjaa tarpeen

saada kokonaiskuva englannin laajan käyttöalan vaikutuksista toisaalta suomen ja ruotsin kielen elinvoimaisuuteen ja käyttöalaan sekä toisaalta maan kansalliskieliä osaamattomien Suomessa asuvien henkilöiden elämään. (Kansalliskielistrategia 2021:117, 132)

Tärkeä näkökulma rinnakkaiskielisyteen on myös vaatimus siitä, että korkeakoulujen ja yliopistojen kansainväliset opiskelijat ja henkilöstö myös oppivat jompaa kumpaa kansalliskieltä tietyn ajan kuluessa. Esimerkiksi Norjassa Kunnskapsdepartementet (2021:4) on linjannut joulukuussa 2021, että korkeakouluihin rekrytoitujen tulee pääsääntöisesti osata norjaa kahden vuoden kuluttua työsuhteen alkamisesta:

Når institusjonene ansetter utenlandske forskere og undervisere, skal det stilles krav til opplæring i norsk språk. Regjeringen forventer at institusjonene sørger for norskopplæring av tilsatte som trenger det, og sikrer at norskkompetansen hos de tilsatte er tilstrekkelig til å ivareta norsk fagspråk. Det bør som en hovedregel stilles krav om at ansatte behersker norsk språk innen to år. For stillinger hvor kompetanse i norsk er viktig bør det i større grad stilles krav om norskkompetanse ved utlysning.

Vastaavaa vaatimusta ei Suomessa kuitenkaan ole haluttu yleensä esittää, koska kansainvälisistä osaajista on kova kilpailu ja esimerkiksi suomen kielen oppimisen vaatimus saattaisi olla esteenä parhaiden osaajien rekrytoinnille. Kuitenkin suomalaisilla työmarkkinoilla toimiminen ja suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittyminen vaativat kansalliskielten taitoa, joten asiaan on ennen pitkää otettava kantaa. (Ks. Saarinen, Vaarala, Haapakangas & Kyckling 2016:93.)

Hultgren (2016) kuvaa niitä monenlaisia käytäntöjä, joissa yliopistojen toimijat ratkovat rinnakkaiskielisyden haasteita ad hoc kulloisenkin tilanteen mukaisesti. Hän puhuu Preislerin termin kielten komplementaarisuudesta, jonka mukaan kutakin kieltä käytetään viestintätilanteen vaatimusten mukaisesti toisiaan täydentäen (ks. Preisler 2009). Esimerkiksi koodinvaihto on kuitenkin harvinaista muodollisissa erikoiskielisissä kielenkäyttötilanteissa (ks. Koskela & Pilke 2016).

Rinnakkaiskielisyys käsitteenä tuntuu edellyttävän sitä, että kaikki organisaation toiminnot tapahtuisivat yhtä lailla kahdella kielellä. Tämä ei käytännössä kuitenkaan toteudu, vaan rinnakkaiskielisyttä (tai kielten komplementaarisuutta tilanteissa) on eriasteista:

- täysi rinnakkaiskielisyys tarkoittaa kaiken informaation välittämistä kahdella kielellä; tämä onnistuu kirjallisessa viestinnässä esimerkiksi yliopiston verkkosivuilla, mutta aiheuttaa viivettä; tämä voidaan toteuttaa myös tulkkauksen avulla, mutta se on arjessa varsin resurssi-intensiivinen ratkaisu.
- osittainen tai suhteellinen rinnakkaiskielisyys tarkoittaa sitä, että vain olennaisimmat asiat välitetään kahdella kielellä, ja kummallakin kielellä välitetään osin eri asioita. Tämä on tyypillistä tiedotustilaisuuksille ja kokouksille.
- vajaa rinnakkaiskielisyys tarkoittaa, että toisella kielellä ilmaistaan vain joitakin valikoituja seikkoja. Tämä koetaan usein ongelmaksi, ja etenkin kansainvälisen henkilöstön osallistamisen näkökulmasta ratkaisu on huono ja voi jättää heidät tärkeän tiedon ja päätösten ulkopuolelle. (Ks. Hultgren 2016; Saarinen & Taalas 2017.)

Rinnakkaiskielisyden käsitettä ja käytännettä on kritisoitu aiemmassa tutkimuksessa muun muassa siksi, että siinä tosiasiaa ei olisi kyse monikielisydestä vaan kaksinkertaisesta yksikielisydestä. Tällaisessa asetelmassa kaksi kieltä ei täydennä toisiaan, vaan ne voivat asettua jopa vastakkain ja muodostaa dikotomian. (Holmes 2020:274)

Yhtenä keskeisenä tekijänä rinnakkaiskielisyden toteutumisen kannalta nähdään *kielitietoisuuden* kehittäminen (ks. Koskela, Picht & Pilke 2012). Kielitietoisuudella tutkimuskäsitteenä on useita määritelmiä (ks. Andersen & Ruohotie-Lyhty 2019), mutta yliopisto-organisaation näkökulmasta se voidaan ymmärtää tilanteiseksi toimintakulttuurin piirteeksi, joka systemaattisesti ohjaa kiinnittämään huomiota siihen, mitä kieliä eri tilanteissa ja toiminnoissa on tarpeen käyttää ja mitä seurauksia näillä valinnoilla on. Kielitietoisuuden toteutuminen arjessa vaatii myös sen, että koko yliopistoyhteisöllä, sekä kansalliskielen puhujilla että myös yhteisön kansainvälisillä jäsenillä on ymmärrys siitä, että kielen huomioiminen on tärkeää, että kielivalinnoilla välitetään myös asenteita ja että rinnakkaiskielinen toiminta vaatii metakielellistä ymmärrystä ja kielellistä luovuutta (ks. Andersen & Ruohotie-Lyhty 2019; Koskela 2015; Rauch, Naumann & Jude 2011). Rinnakkaiskielisyys vaatii paljon etenkin johtotehtävissä toimivilta henkilöiltä, koska juuri heidän kielelliset valintansa rakentavat organisaation kielilinjauksia ja niihin pohjautuvia käytänteitä. Gregersen ja Josephson (2014:29)

pitävät tärkeänä, että kielivalinnoista eri kielenkäytön aloilla käydään keskustelua. Rinnakkaiskielisyttä toteuttamalla pyritään varmistamaan, että sekä sisäinen että ulkoinen viestintä saavuttavat tavoitteensa. Rinnakkaiskielisyyden toteuttamista ohjaamaan Gregersen ja Josephson (2014:30) suosittelevat kielipolitiikan laatimista. Tämä tarkoittaa siis strategista *kielenohjailua* sekä organisaation tasolla että laajemmin. Työn pohjana tulee olla tarkka käsitys lähtötilanteesta ja tarpeista sekä ymmärrys siitä, että linjauksilla on seurauksia, myös taloudellisia (Gregersen & Josephson 2014:33). Källkvistin ja Hultin (2020:78–80) mukaan eri kielten arvottaminen joko resursseina tai ongelmina usein kuitenkin vaihtelee monialaisen yliopiston eri yksiköissä. Näin ollen yksi ja sama kielilinjaus ei välttämättä aina pysty palvelemaan koko yliopiston tarpeita.

Hultgren (2016 & 2020) puolestaan korostaa, että pelkät kieleen keskittyvät linjaukset eivät riitä, vaan tarvitaan laajempia poliittis-taloudellisia linjanvetoja. Keskittyminen kieleen ja kielivalintoihin peittää helposti alleen monenlaisia yhteiskunnallisia, poliittisia, taloudellisia ja historiallisia tekijöitä, jotka kytkeytyvät valtaan. Esimerkiksi Saarinen ja Ennser-Kananen (2020) osoittavat, miten englannin kielestä on Suomessa muodostunut populistisessa politiikassa väline, johon keskittymällä voidaan sivuuttaa ruotsin kielen asema kansalliskielenä. Vastaavasti rinnakkaiskielisyyden toteuttamisen mallit yliopistoissa eivät ole neutraaleja ratkaisuja, vaan niillä on ideologinen kytkös siihen, kenen ehdoilla ja mistä näkökulmista tutkimustietoa tuotetaan, välitetään ja rakennetaan.

3 Kielipolitiikka käsitteenä ja käytäntönä

Kielenohjailuun liittyvä käsitteistö on vaihtelevaa, mikä puolestaan heijastuu käytössä oleviin termeihin. Kielipolitiikkaa ja kielisuunnittelua ei aina eroteta toisistaan, ja niihin viitataan tällöin termillä LPP/LPLP – *language policy (and language) planning* (esim. Hornberger 2006; Cross 2009; Wright 2007). Toisinaan käsitteiden välillä taas tehdään hierarkiaan perustuva ero (esim. Takala, Sajavaara & Sajavaara 2000). Hierarkialähtöisessä määrittelyssä politiikka nähdään joko suunnittelun yläkäsitteenä (Ricento 2000:209; Johansson & Pyykkö 2005:16) tai osana sitä (Kaplan & Baldauf 1997:3). Vikørin (1988:68) mukaan kielipolitiikassa on kyse yhteiskunnan suhteesta eri kieliin ja kieliä puhuviin. Se kattaa toimet, joilla vaikutetaan yleiseen kielitilanteeseen ja esimerkiksi tietyn kielen toimintaan

kieliyhteisössä. Kielisuunnittelu on puolestaan väline, jolla voidaan konkreettisesti ja tietoisesti vaikuttaa yhteiskunnan kielenkäyttöön ja kieleen liittyvään kehitykseen suunnittelun, toimeenpanon ja seurannan avulla. (Vikør 1988:68). Shohamy (2009:185) näkee, että kielipolitiikkaa on tehty ”in a personal vacuum”, koska ihmisten kokemukset on harvoin nähty osana kielipoliittista toimintaa. Inhimillinen ulottuvuus on saanut enemmän huomiota uudemmissa tutkimuksissa, joissa on keskitytty siihen, miten ihmiset käytännössä toteuttavat kielipolitiikkaa ja myös, miten he käyttävät kieliä julkilausutuista linjauksista riippumatta, tai niistä huolimatta (Shohamy 2009:186).

Tässä artikkelissa kielisuunnittelu määritellään korkeakoulun kielipolitiikkaan pohjautuvaksi strategiseksi toiminnaksi, jolla pyritään vaikuttamaan kielen käyttöaloihin tai omaksumiseen yhteisössä. Kielipolitiikka näkyy toimintaa profiloivina valintoina ja kulttuurina: esimerkiksi mikä on ulkoisen ja sisäisen viestinnän kieli tai millaista kielitaitoa työtekijöiltä edellytetään. Yrityksmaailmassa kielipoliittisia toimintalinjauksia on tehty jo kauan, ja myös julkisorganisaatioissa on alettu yhä enemmän laatia kielistrategioita, joihin on linjattu organisaation kieleen liittyvät käytänteet. Suomalaisista julkisorganisaatioista esimerkiksi yliopistot, kuntayhtymät ja sairaanhoitopiirit ovat julkaisseet omia kieliohjelmia ja kieliperiaatteita toimintansa perustaksi. (Ks. Pilke 2012a; 2012b.) Sekä yliopistot että yrityskonteksteja koskevissa aiemmissa tutkimuksissa kielipolitiikat vaikuttavat useimmiten vastaavan ensi sijassa ulkoiseen tarpeeseen ja olevan siksi luonteeltaan reaktiivisia (pro)aktiivisen sijaan (Saarinen ja Taalas 2017:28; Kangasharju, Piekkari & Säntti 2010).

Saarinen ja Rontu (2018:114) ovat tutkineet kahden suomalaisen yliopiston kielipoliittisia linjanvetoja kansainvälistymisen näkökulmasta. Heidän tuloksensa osoittavat, että englannin kielen käyttö on itsestäänselvyys. Lisäksi he havaitsivat, että hallintohenkilöstön englannin kielen taitotasossa oli puutteita, opetushenkilöstön kielitaito vaihteli ja kielenvaihto suomen tai ruotsin kielestä englantiin koettiin opetuksessa haastavana, mutta lisäkoulutusta tai muuta lisätukea ei ollut saatavilla. (Saarinen & Rontu 2018) Järlström, Piekkari, Pilke ja Turpeinen (2020) ovat tutkineet henkilöstön kokemia kielellisiä haasteita kielellisen (mis)fit-käsitteen valossa yhdessä suomalaisessa korkeakoulussa. Tutkimus osoittaa, että kielelliset käytänteet ovat dynaamisia, ja monikielisyys tuottaa helposti misfit-kokemuksia, joilla on vaikutusta työhön sitoutumiseen ja työtyytyväisyyteen. Kielipolitiikan ja -suunnittelun tulisi siksi noudattaa tai vähintään heijastaa

yhteisön kielellisiä käytäntöjä, ja ottaa huomioon yksi-, kaksi- ja monikielisyys sekä rinnakkaiskielisyys, kun englannin käyttö eri konteksteissa yleistyy.

4 Tarkastelussa Vaasan yliopisto

Tässä osiossa tarkastelemme konkreettisen esimerkkitapauksen kautta, millaisia ratkaistavia kysymyksiä kansainvälisen henkilöstön määrän kasvu tuo yliopiston sisäiseen ja ulkoiseen viestintään. Vuonna 2018 toteutetun kyselytutkimuksen tulosten pohjalta etsimme vastauksia kahteen kysymykseen:

- 1 Miten henkilöstö kokee kielelliset käytännöt ja niiden toimivuuden?
- 2 Mitä erikielisten vastausten vertailu paljastaa rinnakkaiskielisyyden toimivuuden kokemuksista?

Tarkastelussa on Vaasan yliopisto, mutta esiin nostettavat henkilöstön kokemukset eivät ole organisaatiokohtaisia vaan yleismaailmallisia ja tyypillisiä tilanteille, jossa kansalliskieli on yliopiston toiminnan pää- ja hallintokieli ja jossa kuitenkin on kasvava kansainvälinen henkilöstö. Tarkastelun kohteena oleva yliopisto on asettanut strategiseksi tavoitteekseen olla vuonna 2030 kansainvälisesti tunnettu yliopisto, jonka opiskelijoista ja henkilöstöstä 35 % tulee muualta kuin Suomesta:

In its 2030 strategy, our University expressed its aspiration to become by 2030 an internationally recognised research university, with 35% of its students and faculty being international. (Vaasan yliopisto 2021a)

Tavoite edellyttää yliopistolta muutosta ja vaikuttavia kehittämistoimia, sillä vuonna 2021 henkilöstöstä 18 % ja opiskelijoista alle 5 % oli kansainvälisiä. Määrällisesti asetettu tavoite tarkoittaa kv-henkilöstön määrän kaksinkertaistamista ajanjaksolla 2022–2030 ja kv-opiskelijamäärän kaksinkertaistamista vuosittain kyseisellä ajanjaksolla. Kv-henkilöstö jakautuu tällä hetkellä epätasaisesti eri yksiköihin. Pienin osuus on yliopistopalveluissa (2 % henkilöstöstä) ja suurimmat osuudet strategisilla tutkimusalustoilla. (Vaasan yliopisto 2020)

Yliopisto on laatinut vuonna 2018 sisäistä tiedottamista ja toimintaa koskevat *Suomen ja englannin kielen käytön toimintaperiaatteet* (Vaasan yliopisto 2021b),

joita on päivitetty viimeksi syksyllä 2021. Toimintaperiaatteissa linjataan suomen ja englannin kielen osalta seuraavaa:

- yliopiston henkilöstöä koskevat **ohjeet ja tiedotteet** laaditaan aina molemmilla kielillä
- **päätökset** (rehtorin päätökset, vararehtorien päätökset, dekaanien sekä johtajien päätökset) laaditaan suomeksi ja ne käännetään kokonaisuudessaan englanniksi tai niistä laaditaan englanninkielinen tiivistelmä
- kaikki intranet-sivut laaditaan pääsääntöisesti molemmilla kielillä
- johtosäännössä mainittujen kokousten **keskustelukielenä** voi olla myös englanti, mutta niiden **asiakirjat** laaditaan suomeksi eikä niitä käännetä. **Pöytäkirjasta** tehdään englanninkielinen **tiivistelmä** asialistalla olleista asioista ja tehdyistä päätöksistä
- tiedotustilaisuudet järjestetään kaksikielisesti (suomi – englanti) ja esityksen pitäjä huomioi esityksensä aikana molemmat kieliryhmät
- **koulutus- tai infotilaisuuksista** ainakin yksi järjestetään englanniksi.

Vaasan yliopiston johtosäännön (Vaasan yliopisto 2021c) uusimmassa versiossa (30.9.2021) mainitaan ”muu kieli” suomen kielen rinnalla ensimmäistä kertaa myös hallintokielenä:

Yliopiston hallintokieli on suomi. Hallitus voi päättää myös muun kielen käyttämisestä suomen kielen rinnalla kokous- ja hallintokielenä kansainvälisen toiminnan ja kansainvälisen henkilökunnan palveluiden ja osallistamisen edellytysten järjestämiseksi.

4.1 Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksen aineisto koostuu keväällä 2018 yliopiston henkilöstölle suunnatun kyselyn vastauksista. Kyselyn tavoitteena oli selvittää eri henkilöstöryhmien toiveita yliopiston järjestämien kieli- ja kulttuurikoulutusten osalta sekä yliopiston monikielisyyden käytänteiden toimivuutta ja kehitystarpeita. Kysely toteutettiin yliopiston henkilöstön sähköpostilistan kautta suomeksi ja englanniksi ja siinä oli yhteensä 73 väittämää tai kysymystä avoimina tai suljetuina. Tässä artikkelissa analysoimme kahden suljetun (yhteensä 13 väittämää) ja kahden avoimen kysymyksen vastaukset. Suljetut kysymykset koskivat kaksi- ja monikielisyyden

kokemista sekä tiedonkulun tasapuolisuutta suomeksi ja englanniksi. Avoimet kysymykset puolestaan keskittyivät kaksi- ja monikielisyteen organisaation toiminnassa ja näkemyksiin kielellisistä periaatteista ja sisäisestä viestinnästä.

Kyselyyn tuli yhteensä 180 vastausta ja vastausprosentti on 41. Suomenkieliseen lomakkeeseen tuli 134 vastausta (74 % vastausten kokonaismäärästä) ja englanninkieliseen 46 (26 % vastausten kokonaismäärästä). Vastaaajien ikäjakauma on 25–68, ja heillä on 30 eri äidinkieltä. Pääosa on suomenkielisiä (71 %). Ruotsinkielisiä oli 7 % ja muun kielisiä 22 %. Vastaaajista 52 % on työskennellyt kohdeorganisaatiossa 1–10 vuotta, 25 % on työskennellyt 10–20 vuotta, 12 % alle vuoden ja 11 % yli 20 vuotta. Suurin ero erikielisiin lomakkeisiin vastanneiden välillä on, että englanninkieliseen vastanneista 26 % on työskennellyt organisaatiossa alle vuoden, kun suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista alle vuoden on työskennellyt 8 %.

Työskentelykielestä kysyttiin avoimella kysymyksellä, ”mikä/mitkä ovat työskentelykieleksi”. Yhteensä 168 vastaajaa mainitsee työskentelykielekseen englannin, 138 suomen, 47 ruotsin ja 9 saksan. Yksittäisiä mainintoja ovat lisäksi espanja, ranska, tanska ja venäjä. Suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista 11 on kirjannut työskentelykielekseen vain suomen (8 %) ja 6 (5 %) vain englannin. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista 32 (70 %) mainitsee ainoastaan englannin työskentelykielenään.

Analyysimme on suljettujen kysymysten osalta vertaileva suomenkieliseen ja englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneiden kesken. Suljetut kysymykset analysoidaan prosentuaalisesti ja tulokset esitetään taulukoiden ja kuvioiden avulla.

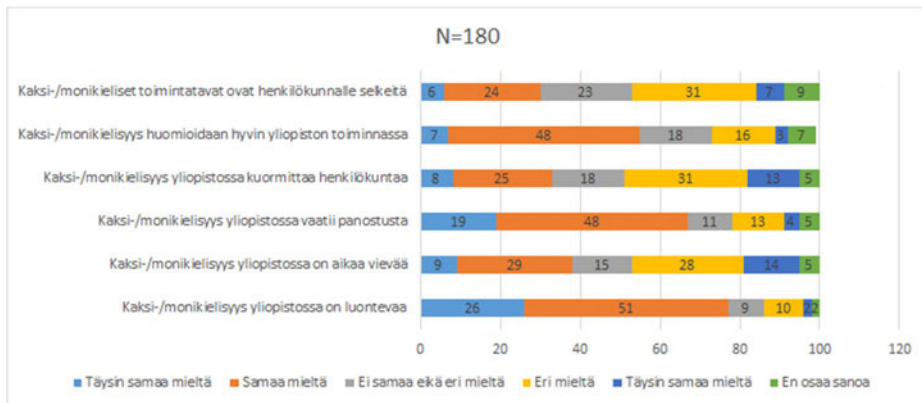
Avoimien kysymysten vastausten tarkasteluun sovellamme diskurssianalyysia eli tarkastelemme *diskursiivisia jännitteitä* ja niihin kytkeytyviä diskursseja (ks. Trethewey & Ashcraft 2004:172). Diskursiivisilla jännitteillä tarkoitetaan puheessa rakentuvia jollakin tavalla ristiriitaisia tai vastakkaisia merkityskokonaisuuksia (esim. Mease 2016). Jännitteillä on merkitystä etenkin muutostilanteissa, kuten esimerkiksi yliopistojen kansainvälistymisessä, koska niiden tunnistaminen mahdollistaa muutoksen haasteiden tarkastelun ja niihin puuttumisen.

4.2 Kielenkäytön ja tiedonkulun toimivuus

Kyselyssä selvitettiin monivalintakysymysten avulla kaksi- ja monikielisyttä yhtäältä selkeyden ja resurssien näkökulmasta sekä toisaalta erilaisissa tiedonkulun konteksteissa.

4.2.1 Ratkaisujen selkeys ja resurssit

Ensimmäisessä kysymyksessä on kuusi väittämää, joihin vastaajat ovat voineet ottaa kantaa viisiportaisella asteikolla *täysin samaa mieltä - täysin eri mieltä*. Lisäksi on voinut valita vastausvaihtoehdon *en osaa sanoa*. Kuvio 1 näyttää vastausten prosentuaaliset jakaumat eri väittämien osalta.

Kuvio 1. Kaksi- ja monikielisyys selkeyden ja resurssien osalta (%).

Kuvion 1 pohjalta voidaan todeta, että enemmistö vastaajista on sitä mieltä, että kaksi-/monikielisyys yliopistossa on luontevaa (77 % täysin samaa/samaa mieltä), vaatii panostusta (67 % täysin samaa/samaa mieltä) ja se huomioidaan hyvin yliopiston toiminnassa (55 % täysin samaa/samaa mieltä). Kolmen väittämän osalta vastaajien mielipiteissä on enemmän hajontaa vastausvaihtoehtojen kesken. Näiden väittämien kohdalla suurin joukko vastanneista on kuitenkin eri mieltä siitä, että kaksi-/monikielisyys kuormittaa henkilökuntaa (44 % täysin eri mieltä/eri mieltä), se on aikaa vievää (42 % täysin eri mieltä/eri mieltä) ja että siihen liittyvät toimintatavat ovat henkilökunnalle selkeitä (38 % täysin eri mieltä/eri mieltä).

Toimintatapojen selkeyttä kartoittavan väittämän kohdalla löytyvät myös suurimmat ei samaa eikä eri mieltä (23 %) ja en osaa sanoa (9 %) vastauksien osuudet. Tämä tulos viittaa siihen, että kielisuunnittelussa olisi kehitettävää ja vähintäänkin terävöittämisen tarvetta.

Suomenkieliseen (N=134) ja englanninkieliseen (N=46) lomakkeeseen vastanneiden vertailu osoittaa, että suurin ero vastaajaryhmien välillä on väittämän ”Kaksi-/monikielisyys yliopistossa on luontevaa” kohdalla. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista 79 % on väittämän kanssa täysin samaa tai samaa mieltä, kun taas suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista tätä mieltä on 27 % eli vain reilu neljännes. Vaikuttavina osatekijöinä tässä erossa on yhtäältä se, että englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneet eivät välttämättä ole seuranneet suomenkielistä viestintää ja toisaalta se, että osalla suomenkielistä vastaajista työarki on yksikielinen. Myös kuormittavuutta, ajankäyttöä ja selkeyttä koskevien väittämien kohdalla on selkeää eroa vastaajaryhmien välillä. Suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista 40 % on täysin samaa tai samaa mieltä siitä, että asia kuormittaa henkilökuntaa, englanninkieliseen vastanneista puolestaan 18 % on vastannut näin. Kaksi-/monikielisyys katsoo aikaa vieväksi 42 % suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista verrattuna 23 % englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista. Selkeitä toimintatapoja koskevan väittämän kohdalla 42 % suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista on täysin eri mieltä tai eri mieltä väittämän kanssa. Vastaava osuus englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista on 25 %. Vastausvaihtoehdon *ei samaa eikä eri mieltä* osalta suurin ero on panostusta koskevan väittämän kohdalla: suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista 8 % on valinnut tämän vaihtoehdon ja englanninkieliseen puolestaan 30 %. Lähimpänä toisiaan vastaajaryhmät ovat väittämän ”Kaksi-/monikielisyys huomioidaan hyvin yliopiston toiminnassa”, jonka kanssa enemmistö on molemmissa ryhmissä (53 %/ 57 %) täysin samaa tai samaa mieltä.

4.2.2 Tiedonkulku

Toisessa eli tiedonkulkua koskevassa kysymyksessä vastaajat ovat ottaneet kantaa 13 väittämään, jotka alkavat ”Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi...”. Käytössä on viisiportainen asteikko (*hyvin – huonosti*) ja lisäksi on voinut valita vastausvaihtoehdon *en osaa sanoa*. Yksi selkeä ero vastaajaryhmien

välillä on, että suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneet ovat valinneet englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneita useammin vaihtoehdon *en osaa sanoa*. Tätä selittänee se, että suomenkielisillä ei ole tarvetta seurata englanninkielistä viestintää. Sisäisen ja ulkoisen tiedotuksen osalta tämän vastausvaihtoehdon vaihteluväli on suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneilla 12,9–35,6 % ja englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneilla 2,1–8,5 %. Sekä vaihteluvälien suurimmat että pienimmät prosentit kohdistuvat sisäiseen ja ulkoiseen tiedotukseen yleensä. Katso taulukko 1.

Taulukko 1. Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi sisäisessä/ulkoisessa tiedotuksessa (%).

Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi...						
Väittäjä	Lomake	Hyvin/ Melko Hyvin	Ei hyvin eikä huonosti	Melko huonosti/ Huonosti	En osaa sanoa	
sisäisessä tiedotuksessa	suomi	71,1	6,7	9,6	12,6	
	englanti	55,3	29,8	12,8	2,1	
ulkoisessa tiedotuksessa	suomi	41,5	12,6	10,3	35,6	
	englanti	59,6	19,1	12,7	8,5	

Taulukon 2 pohjalta suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneet pitävät sisäistä tiedonkulkua kielijakauman osalta selvästi tasapuolisempina kuin ulkoista tiedotusta. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneet eivät puolestaan näe sisäisen ja ulkoisen välillä samanlaista eroa. Heidänkin vastauksissaan enemmistön mielestä tiedonkulku toimii sisäisessä tiedotuksessa hyvin/melko hyvin, mutta lähes kolmasosa on myös valinnut vastausvaihtoehdon *ei hyvin eikä huonosti*.

Analysoimme tässä artikkelissa taulukon 1 väittämiä lisäksi ne väittämät, joiden kohdalla löytyvät *hyvin/melko hyvin* -vastausvaihtoehtojen osalta yli 20 prosenttiyksikön eroavuudet vastaajaryhmien välillä. Tällaisia väittämiä on kolme: “Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi 1) tukipalveluissa ja asiakaspalvelussa, 2) akateemisissa yksiköissä ja 3) kokouksissa”.

Taulukko 2. Tiedonkulun tasapuolisuus kolmessa kontekstissa, joissa vastaajaryhmien välillä eniten eroja (%).

Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi...					
Väittäjä	Lomake	Hyvin/ Melko Hyvin	Ei hyvin eikä huonosti	Melko huonosti/ Huonosti	En osaa sanoa
tukipalveluissa ja asiakaspalvelussa	suomi	54,8	8,1	8,1	28,9
	englanti	80,8	6,4	10,7	2,1
akateemisissa yksiköissä	suomi	58,5	7,4	10,3	23,7
	englanti	83,0	8,5	6,4	2,1
kokouksissa	suomi	36,6	20	19,3	24,4
	englanti	59,6	19,1	14,9	6,4

Myös taulukon 2 luvuissa näkyy edellä mainittu *en osaa sanoa* -vastausvaihtoehdon suhteellisen runsas määrä suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneiden osalta verrattuna englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneisiin. Tulosta voidaan selittää epävarmuudella ja myös asiaan liittyvillä jännitteillä: ei olla varmoja, kuinka tiedonkulku tosiasiasa toimii tai ollaan epävarmoja siitä, kuinka pitäisi toimia tai kuinka toiminnassa on itse onnistuttu. Sekä tuki- että asiakaspalvelun että akateemisten yksiköiden osalta suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista jonkin verran yli puolet (54,8 %/58,5 %) on sitä mieltä, että tiedonkulku toimii näissä konteksteissa tasapuolisesti kahdella kielellä. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista yli 80 % on tätä mieltä. Kokousten osalta suomenkieliseen lomakkeeseen vastanneista reilu kolmannes (37 %) on vastannut tiedonkulun toimivan tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneista 60 % eli huomattavasti isompi osuus vastanneista on tällä kannalla. Eroa voi selittää ainakin osittain suomen kieltä osaavien mahdollisuudella verrata kokouksen erikielisiä sisältöjä toisiinsa sekä heidän osallistumisellaan myös vain yksikielisiin suomenkielisiin kokouksiin. Englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneet vaikuttavat olevan selvästikin enemmän tyytyväisiä kuin tyytymättömiä tiedonkulun tasapuolisuuteen suomeksi ja englanniksi. He siis kokevat, että osittainen tai suhteellinen rinnakkaiskielisyys

on heidän tarpeisiinsa riittävällä tasolla. Asiaa voi selittää ehkä myös se, että monien englanninkielisen lomakkeen vastaajien läheisin työyhteisö on yksikielinen.

Kaksi kontekstia, joissa tiedonkulku kahdella kielellä toteutuu tasapuolisuuden osalta huonoiten molempien vastaajaryhmien mielestä ovat yliopiston henkilöstölle järjestetyt tilaisuudet sekä ohjeet ja päätökset, katso taulukko 3.

Taulukko 3. Tiedonkulun tasapuolisuus kahdessa kontekstissa, joissa tasapuolisuus toteutuu vastaajaryhmien mielestä huonoiten (%).

Tiedonkulku toimii tasapuolisesti suomeksi ja englanniksi...					
Väittäjä	Lomake	Hyvin/ Melko Hyvin	Ei hyvin eikä huonosti	Melko huonosti/ Huonosti	En osaa sanoa
yliopiston henkilöstölle järjestetyissä tilaisuuksissa	suomi	44,2	12,2	24,4	17,0
	englanti	49,0	17,0	29,8	-
ohjeissa ja päätöksissä	suomi	45,1	17,0	15,6	22,2
	englanti	46,8	25,5	23,4	4,3

Taulukosta 3 nähdään, että alle puolet vastaajista molemmissa ryhmissä on valinnut näissä kahdessa kontekstissa vaihtoehdon *hyvin/melko hyvin* ja vastaavasti *melko huonosti/huonosti* -vaihtoehtojen osuus on 16–30 %. Henkilöstölle järjestetyt tilaisuudet nähdään molemmissa vastaajaryhmissä kaikista kysytyistä konteksteista kielellisesti vähiten tasapuolisina sen pohjalta, että kahta huonosti-vaihtoehtoa on valittu prosentuaalisesti eniten tämän kontekstin kohdalla.

4.3 Kokemukset kaksi- ja monikielisyyden käytännöistä

Avoimissa kysymyksissä kartoitettiin vastaajien näkemyksiä kaksi- ja monikielisyydestä organisaation toiminnassa yleensä sekä heidän ajatuksiaan kielellisistä periaatteista ja sisäisestä viestinnästä. Vastauksista käy ilmi, että yliopisto-organisaatiossa on hyvin erilaisia toimenkuvia ja näin myös kielellisiä tarpeita kirjaston asiakaspalvelusta, opetukseen ja hallinnon erilaisiin tehtäviin.

Käsitlemme seuraavaksi näistä vastauksista nousevia diskursiivisia jännitteitä (ks. Trethewey & Ashcraft 2004). Organisaatioiden monikulttuurisuustyön haasteita tutkinut Mease (2016) erottaa käytännölliset jännitteet eli julkilausutut ongelmat ja diskursiiviset jännitteet eli

julkilausumattomat ristiriitaiset merkitykset toisistaan. Koska tarkastelemme kyselyaineistoa, jossa kysymys osaltaan määrittää diskurssia, käytämme tässä tutkimuksessa termiä *diskursiivinen jännite* kaikista aineistosta nousevista vastakkainasetteluista. Käytännölliset jännitteet ovat usein diskursiivisten jännitteiden taustalla, joten eronteko ei tässä tutkimuksessa tuo lisäarvoa analyysille. Diskursiiviset jännitteet ja niihin kytkeytyvät diskurssit on tunnistettu käymällä läpi avoimien kysymysten vastaukset ja luokittelemalla ne niissä yleisimmin esiintyvien merkitysten perusteella.

Keskeinen *diskursiivinen jännite* (ks. Trethewey & Ashcraft 2004; Mease 2016), joka aineistosta nousee, on suomenkielisyyden ja englanninkielisyyden välillä. Sitä käsitellään useampien eri diskurssien kautta (ks. alla). Suomenkielisyyden ja englanninkielisyyden jännite rakentuu siitä, että suomeksi vastanneet merkityksellistävät englannin kielen käytön lisärasitteena (esim. 1) ja kansainväliset vastaajat puolestaan suomen kielen käytön ongelmana (esim. 2).

- 1 Asiat on totuttu hoitamaan suomenkielisten kesken suomeksi, joten kokous- yms. käytäntöjen muuttaminen vie aikaa ja on joskus turhauttavaakin.
- 2 Too much top management / administrative staff is still provided in Finnish though we have international staff. This needs to be changed.

Vaatimukset ja halu oppia suomea hahmottuvat saman diskursiivisen jännitteen kautta. Joidenkin suomenkielisten vastausten mukaan kansainväliseltä henkilöstöltä pitäisi vaatia suomen kielen opiskelua tai edes kannustaa siihen (esim. 3). Kansainvälisten vastaajien näkemyksissä puolestaan nousee esiin suomen kielen taidon vaatimisen kohtuuttomuus (esim. 4) ja se, että vaikka halua olisikin, kielen opiskeluun ei anneta aikaa (esim. 5).

- 3 Lain mukaan Vaasan yliopiston hallintokieli on suomi. Kaikki ulkomaiset pitäisi pakottaa opettelemaan riittävästi suomen kieltä.
- 4 Finnish is a very difficult language and to also emphasize, or borderline insist, that if you want to live in Finland you must speak Finnish comes out as rude or inconsiderate.
- 5 I think University [...] is practising bilingualism and multilingualism well so that as a staff member, I feel very much welcomed. However, because of the limited ability in Finnish and Swedish, I do not have opportunity to take part in managerial roles in the University. If

bilingualism/multilingualism is going to be conducted genuinely, I think international staff should be welcome rather than being constrained because of the lack of Finnish/Swedish. I personally would really want to learn and improve my language skills, but because of the heavy workload, I could never make more time for it.

4.3.1 Tehokkuuden ja tasa-arvon diskurssit

Vastaajat merkityksellistävät kokemuksiaan kielenkäytön eri tilanteista yhtäältä *tehokkuus- ja aikadiskurssien* kautta ja toisaalta *osallistamis- ja tasa-arvodiskurssien* kautta. Tehokkuus- ja aikadiskurssit nousevat aineistosta vahvasti viestinnän käytänteisiin vaikuttavina tekijöinä. Tasa-arvodiskurssin tarkempaa tarkastelua taas puoltaa se, että Measen (2016:76) mukaan tasa-arvo ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat monikulttuurisuustyötä määritteleviä tekijöitä, eivät sen esteitä. Niinpä tasa-arvopuhe on keskeinen myös yliopistojen kansainvälistymisen kysymysten tarkastelussa (ks. Hultgren 2020:18–19). Tehokkuusdiskurssia on havaittavissa lähinnä suomenkielisissä vastauksissa, kuten Kuvion 1 tarkastelun yhteydessä yllä oli havaittavissa. Tehokkuusdiskurssissa kaksi- ja monikielisyys merkityksellistetään aikaa vievänä rasitteena ja tehokkaan toiminnan esteenä (esim. 6–8).

- 6 Monikielinen viestintä vaatii enemmän aikaa kuin yksikielinen.
- 7 Monikielisessä ympäristössä viireystilan täytyy koko ajan olla huipussaan, jotta pystyy keskittymään viestintään. Useimmiten monikielinen ympäristö on rikkaus, mutta ymmärrettävästi ajoittain myös työskentelyä hidastava tekijä.
- 8 Kun englanninkielisiä työntekijöitä pyritään huomioimaan, hidastaa se aiempia prosesseja - syynä ehkä meidän työyhteisön kokemattomuus asiassa.

Tasa-arvodiskurssia tuotetaan sekä suomen- että englanninkielisissä vastauksissa. Tasa-arvodiskurssissa korostuu huoli siitä, että kansainvälinen henkilöstö ei saa kaikkea tarvittavaa informaatiota (vajaa rinnakkaiskielisyys) ja että heillä ei ole samoja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa (esim. 9–11). Vastauksissa myös epäillään, tuntevatko kansainväliset työntekijät omia oikeuksiaan ja saavatko he tasapuolista kohtelua (esim. 12).

- 9 On hyvä, että yritetään toimia tasa-arvoisesti kaikkia ryhmiä kohtaan, mutta kenenkään tavoitteita ei palvele se, että esimerkiksi yliopistopalveluiden toimintaa pyöritetään huonolla englannilla, jolloin ohjeistukset ja päätökset ovat huonosti ymmärrettävissä riippumatta siitä, kuka niitä lukee.
- 10 I think every school has a management organisation or board, and they meet regularly but we don't receive any information about the meeting or the discussions happened in the meeting in English.
- 11 Englantia puhuvien kohtelu ei ole aina heitä huomioivaa, parhaat jutut käydään suomeksi.
- 12 En tiedä kuinka hyvin ulkkarit tuntevat oikeutensa ja kohdellaanko heitä työyhteisössä tasa-arvoisesti.

Kiinnostava havainto tasa-arvodiskurssin osalta on, että samoin kuin kokemus tiedonkulun ongelmista myös huoli tasa-arvon puutteesta on suurempi suomenkielisissä kuin englanninkielisissä vastauksissa (ks. Taulukko 2 yllä).

4.3.2 Rinnakkaiskielisyyden diskursiivinen ilmeneminen

Rinnakkaiskielisyyttä merkityksellistetään vahvimmin *epävarmuuden diskurssin* kautta: vastaajat, etenkin hallinnon edustajat, kokevat kielipolitiikan puutteelliseksi sen osalta, mitä sisältöjä on tarjottava eri kielillä. Sama oli havaittavissa myös määrällisessä tarkastelussa, jossa 38 % vastaajista oli eri mieltä tai täysin eri mieltä siitä, että kaksi- ja monikielisyyteen liittyvät toimintatavat ovat henkilöstölle selkeitä (ks. Kuvio 1). Selkeämpiä ja yksityiskohtaisempia linjauksia peräänkuulutetaan (esimerkit 13–15).

- 13 Ongelmana ajoittain ettei tiedä millä kielillä asioita tulisi toteuttaa, riittääkö pelkkä suomi, riittääkö pelkkä englanti?
- 14 Hallinnon osalta tulisi linjata selkeästi, mitkä tai minkä tyyppiset dokumentit on käännettävä myös englanniksi, kuka sen tekee ja tuleeko molempien kieliversioiden olla samanaikaisesti käytettävissä.
- 15 On vaikea tietää, mitä asioita pitäisi viestiä suomen lisäksi englanniksi ja tuleeko materiaali käntää itse vai voiko käyttää kääntäjää ja mihin asiaan voi käyttää kääntäjää.

Suomenkielisyyden ja englanninkielisyyden jännite näkyy siinä, että merkitykset vaihtelevat täyden rinnakkaiskielisyyden vaatimuksista rinnakkaiskielisyyden hylkäämisehdotuksiin saakka (esim. 16–18). Vastaajat osoittavat kielitietoisuutta erityisesti henkilöstölle suunnattujen tilaisuuksien osalta, koska niissä rinnakkaiskielisyys koetaan joko osittaiseksi tai vajaan (ks. Taulukko 3 yllä).

- 16 Meetings and official programs (Rector's announcements etc.) are not always in English. Don't know why...
- 17 Miksi pitäisi pyrkiä kaksikielisyyteen? Pääkielenä olkoon suomi. Käytetään englantia tarvittaessa, mutta ei nosteta sitä suomen rinnalle.
- 18 I get the impression that the default language is Finnish and English is used only when needed or when necessary. I don't get the impression that the default language of the university [...] is English being an international university using the lingua franca.

Yksi näkökulma rinnakkaiskielisyyden haasteisiin on, se että vieraalla kielellä toimiminen monissa korkeakoulun konteksteissa vaatii erikoiskielen syvällistä hallintaa. Tällainen *pinnallistumisdiskurssi* ilmenee esimerkeissä 19–21.

- 19 Kokouksissa on vaikea tuoda esille asiaansa, jos joutuu kommunikoidaan englannin kielellä, eikä ole sanastoa vaikeisiin asioihin.
- 20 Kokousten osalta sellainen ajatus, että suomen kielen osaamista kansainvälisen henkilöstön osalta voisi kannustaa; kaikkia kokouksia ei aina ole ehkä syytä pitää englanniksi - jos se seikka estää asioiden selkeän ja perusteellisen käsittelyn.
- 21 Nykyisin usein tuntuu siltä, että on tärkeämpää osata 'diskuteerata' englanniksi kuin oikeasti osata oman ammattialansa substanssiasiota!

Avoimista vastauksista tulkittavissa oleva *diskursiivinen jännite* suomenkielisyyden ja englanninkielisyyden välillä kertoo osaltaan kielitietoisuuden kasvavasta merkityksestä. Vastauksissa pohditaan tilanteisia kielivalintoja ja etenkin niiden seurauksia. Näyttää kuitenkin siltä, että monikielisyyden vaatimusten koetaan kohdistuvan etenkin suomen kieltä osaaviin, joiden tehtäväksi jää jännitteen ratkaiseminen. Tähän tarvitaan selkeitä kielipoliittisia linjauksia, joita henkilöstön vastauksissa myös peräänkuulutetaan.

5 Lopuksi

Tämän artikkelin tavoitteena on ollut valottaa moni-/kaksikielisen viestinnän toteuttamisen käytäntöihin vaikuttavia tekijöitä suomalaisten korkeakoulujen kontekstissa. Käsitteellisinä lähtökohtina ovat olleet rinnakkaiskielisyys, kielipolitiikka sekä kielitietoisuus. Empiirisenä aineistona olemme käyttäneet Vaasan yliopistossa vuonna 2018 tehtyä henkilöstökyselyä. Kyselyn toteuttamisen jälkeen kansainvälisen henkilöstön ja opiskelijoiden määrä on kasvanut sekä valtakunnallisesti että myös kohdekorkeakoulussa.

Määrällinen tarkastelu nostaa esiin eron suomenkieliseen lomakkeeseen ja englanninkieliseen lomakkeeseen vastanneiden välillä. Etenkin englanninkieliseen lomakkeeseen saatujen ”En osaa sanoa” -vastausten osuus kertoo oletettavasti myös siitä, ettei suomenkielistä viestintää ole seurattu siinä määrin, että siitä olisi voitu muodostaa mielipide. Näkemysero konkretisoituu avoimissa vastauksissa suomenkielisuuden ja englanninkielisuuden välisenä jännitteenä, jota merkityksellistetään tehokkuus- ja aikadiskurssin, osallistamis- ja tasa-arvodiskurssin, epävarmuuden diskurssin ja pinnallistumisdiskurssin kautta.

Rinnakkaiskielisuuden käytäntöjen kehittämistä tukee henkilöstön vahva sitoutuminen tasa-arvoisuuden tavoitteisiin. Rinnakkaiskielisuuden toteuttamisen haasteeksi puolestaan nousee etenkin sen kuormittavuus suomenkielisille. Juuri heidän kohdallaan vaaditaan kielitietoisuutta, metakielellisiä taitoja, kielellistä luovuutta ja myös varsin korkeaa kielitaidon tasoa ja erikoisalojen hallintaa (ks. Andersen & Ruohotie-Lyhty 2019).

Kyselyn jälkeen kohdeyliopiston kielelliset käytänteet ovat alkaneet noudattaa rinnakkaiskielisuuden toimintaperiaatteita kasvavassa määrin. Arjen käytäntöjä tukemaan on kehitetty kielikeskukseen keskitettyä sisäistä käännöspalvelua hallinnollisen työn tarpeisiin yhteistyössä ulkoisen käännösalan toimijan kanssa. Tässä työssä tavoitteena on myös koota yliopiston sisäinen termipankki, jota kaikki kahdella kielellä työskentelevät voivat käyttää. Yliopistossa vuonna 2021 käynnistyneissä Talent Boost ja SIMHE -hankkeissa kohdeyliopiston kielellisiä käytänteitä voidaan kehittää kolmen vuoden ajan. Parhailtaan laaditaan suunnitelmia eri kohderyhmien tarpeisiin suomen, englannin ja myös ruotsin kielen osalta. Näissä suunnitelmissa tämän tutkimuksen tuloksilla ja vuonna 2018 toteutetun kyselyn vastauksilla on keskeinen rooli.

Rinnakkaiskielisyyden yksi pääperiaate, että käytetään useampaa kieltä samanaikaisesti, ilman että toinen korvaisi toisen, haastetaan juuri nyt. Rinnakkaiskielisyyden käsite lähtee kuitenkin siitä, että kieliä on käytössä vain kaksi, suomi ja englanti. Oleellista onkin tunnistaa ne tilanteet ja kontekstit, joissa rinnakkaiskielisyyttä on tarpeen toteuttaa tasapuolisesti tai toinen kieli edellä. Lisäksi on myös tilanteita, joissa yksikielisyys on luontevin ratkaisu. Tärkeintä olisi luoda kielilinjaukset, joilla tuetaan kokonaiskuvan muodostamista niin, ettei kieliä aseteta vastakkain, vaan kielelliset käytännöt tukevat arjen toimintaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Yliopistojen todellisuus on monikielinen ja mahdollistaa tarvittaessa erilaisten kieliresurssien hyödyntämisen. Kieliresurssien hyödyntäminen edellyttää kuitenkin, että yliopistossa tiedetään, minkä kielten osaajia henkilöstössä on. Esimerkiksi pakolaistilanteissa tieto siitä, että yhteisössä on tiettyä kieltä osaavia henkilöitä mahdollistaa tulkkiaavun tarvittaessa.

Organisaatiotasoinen kielipolitiikka ja kielellisten käytäntöjen kehittäminen edellyttävät säännöllistä seurantaa, eli esimerkiksi työhyvinvointikyselyjen yhteydessä voitaisiin kysyä kokemuksia yksi-, kaksi- ja monikielisyyden toimivuudesta sekä tarpeista. Näin päästään vuoropuheluun organisaation eri tasoilla ja rakennetaan kielitietoista organisaatiokulttuuria.

Lähteet

- Andersen, Line Krogager & Ruohotie-Lyhty, Maria, 2019: Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? Teoksessa: *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). [Viitattu 10.1.2022]. Saatavilla: <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa>>.
- Cross, Russell, 2009: A sociocultural framework for language policy and planning. *Language Problems and Language Planning* 33:1. S. 22–42.
- Gregersen, Frans & Josephson, Olle, 2014: Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter. Teoksessa: *Hvor parallelt: Om parallellspråkighet på Nordens universitet, toim. Frans Gregersen. TemaNord 2014:535. Nordisk Ministerråd. S. 15–33.*
- Hiekkänen-Mäkelä, Ulla, 2019: Kansainväliset osaajat vauhdittamaan talouskasvua. *SAM Magazine* 2/2019. S. 12–13 [Viitattu 5.1.2022]. Saatavilla: <https://samsuomi.fi/wp-content/uploads/2019/05/SAM219_hiekkanen-m%C3%A4kel%C3%A4.pdf>.

- Holmes, Luke, 2020: Distributing Dual Monolingualisms? Language Ideological Ordering in an Internationalizing Swedish University. Teoksessa: Language perceptions and Practices in Multilingual Universities, toim. Maria Kuteeva, Kathrin Kaufhold & Niina Hynninen. Palgrave Macmillan. S. 269–292.
- Hornberger, Nancy H., 2006: Frameworks and Models in language Policy and Planning. Teoksessa: An Introduction to Language Policy, toim. Thomas Ricento. Malden: Blackwell Publishing. S. 24–41.
- Hultgren, Anna Kristina, 2014: Whose parallellingualism? Overt and covert ideologies in Danish university language policies. *Multilingua*, 1-2(33). S. 61–87.
- Hultgren, Anna Kristina, 2016: Parallel Language Use. Teoksessa: Investigating English in Europe: Contexts and Agendas, toim. A. Linn. Berlin: Mouton. S. 158–163.
- Hultgren, Anna Kristina, 2020: Global English: From “Tyrannosaurus Rex” to “Red Herring”. *Nordic Journal of English Studies*, 19(3). S. 10–34.
- Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta, 2005: Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä. Helsinki: Gaudeamus.
- Järnlström, Maria, Piekkari, Rebecca, Pilke, Nina & Turpeinen, Hanna, 2020: Perceptions of Language (Mis)fit at Multilingual Workplace: The Case of the University of Vaasa. Teoksessa: Language perceptions and Practices in Multilingual Universities, toim. Maria Kuteeva, Kathrin Kaufhold & Niina Hynninen. Palgrave Macmillan. S. 293–322.
- Kangasharju, Helena, Piekkari, Rebecca & Säntti, Risto, 2010: Yrityksen kielipolitiikka: Missä se piilee? Teoksessa: Kielellä on merkitystä, toim. Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 135–157.
- Kansalliskielistrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös, 2021. Helsinki: Valtioneuvosto. [Viitattu 10.1.2022]. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163650/VN_2021_87.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kaplan, Robert B. & Baldauf, Richard B., 1997: Language Planning. From Practice to Theory. *Multilingual Matters* 108. Clevedon etc.: Multilingual Matters.
- Konkola, Riitta, 2020: Esipuhe. Teoksessa: Yhdessä kohti osajien Suomea – oivalluksia maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminnasta, toim. Heidi Stenberg, Marika Antikainen, Eeva Lintala & Marianne Roivas. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja, TAITO-sarja 63. S. 6–7. [Viitattu 10.12.2021]. Saatavilla: <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/353493/2020%20TAITO%2063%20Yhdess%C3%A4%20kohti%20osajien%20Suomea.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>.
- Koskela, Merja, 2015: Kielitietoisuus ja kielikäsitys tilanteisen kääntämisen käytänteitä ohjaavina tekijöinä. *Virittäjä* 3. S. 413–421.
- Koskela, Merja; Picht, Heribert & Pilke, Nina, 2012: Parallellingualism and parallel language use in the rhetoric of Nordic language planning. From confusion to relative clarity and conscious efforts. *Journal of the International Institute for Terminology Research. Terminology Science & Research (TSR)*. S. 20–29.

- Koskela, Merja & Pilke, Nina, 2016: From Slow Repetition to Awkward Omission: Economic, Efficient, and Precise Language Use in Bilingual Formal Meetings. *Multilingua* 35(3). S. 251–275.
- Kunnskapsdepartementet, 2021: Tildelingsbrev for 2022 - Nord universitet. [Viitattu 15.1.2022]. Saatavilla: <<https://www.regjeringen.no/contentassets/a51ecc138e1c4f85b66c490415771025/stat-sbudsjettet-2022-tildelingsbrev-for-nord-universitet-.pdf>>.
- Källkvist, Marie & Hult, Francis M, 2020: Multilingualism as Problem or Resource? Negotiating Space for Languages Other Than Swedish and English in University Language Planning. Teoksessa: *Language perceptions and Practices in Multilingual Universities*, toim. Maria Kuteeva, Kathrin Kaufhold & Niina Hynninen. Palgrave Macmillan. S. 57–84.
- Lindeman, Laura & Piironen, Kaisu, 2020: Talent Boost & SIMHE – yhdessä eteenpäin. Teoksessa: *Yhdessä kohti osaajien Suomea – oivalluksia maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminnasta*, toim. Heidi Stenberg, Marika Antikainen, Eeva Lintala & Marianne Roivas. *Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja, TAITO-sarja* 63. S. 187–195. [Viitattu 10.12.2021]. Saatavilla: <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/353493/2020%20TAITO%2063%20Yhdess%C3%A4%20kohti%20osaajien%20Suomea.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>.
- Mathies, Charles & Karhunen, Hannu, 2020: Do they stay or go? Analysis of international students in Finland. *Globalisation, Societies and Education*, 19:3. S. 298–310.
- Mease, Jennifer J., 2016: Embracing discursive paradox: Consultants navigating the constitutive tensions of diversity work. *Management Communication Quarterly*, 30(1). S. 59–83.
- Mosneaga, Ana, & Winther, Lars, 2013: Emerging Talents? International Students Before and After Their Career Start in Denmark. *Population, Space, and Place* 19. S. 181–195.
- OKM, 2013 = Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013: *Suomi kansainvälisille koulutusmarkkinoille. Selvitysryhmän muistio. Toimenpideohjelma koulutusviennin edellytysten parantamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä* 2013:9. [Viitattu 15.12.2021]. Saatavilla: <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75298/tr09.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- OKM, 2021 = Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021: *Koulutuspoliittinen selonteko*. [Viitattu 15.12.2021]. Saatavilla: <<https://okm.fi/koulutusselonteko>>.
- OPH, 2019 = Opetushallitus 2019: *Ulkomaalaiset opiskelijat ja uudet ulkomaalaiset opiskelijat korkeakouluissa 2010–2019*. [Viitattu 5.12.2021]. Saatavilla: <<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ulkomaalaiset%20opiskelijat%20ja%20uudet%20ulkomaalaiset%20opiskelijat%20korkeakouluissa%202010-2019.pdf>>.
- Picht, Heribert, 2011: *Parallel language use – a solution for minor languages?* Paper given at IITF colloquium. Perm 2011.

- Pilke, Nina, 2012a: Språkstrategier, språkpolicy och språkprinciper. Terminologisk analys av strategiska mål i organisationskontext. Teoksessa: Nordterm 17, toim. Anu Ylissalmi. Helsingfors: Nordterm. S. 180–186.
- Pilke, Nina, 2012b: Fackspecifik tvåspråkighet i en serviceorganisation i ljuset av strategiska mål. Teoksessa: Svenskans beskrivning 32, toim. Björn Bihl, Peter Andersson & Lena Lotmarker. Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet: Karlstad. S. 230–239.
- Preisler, Bent, 2009: Complementary languages: the national language and English as working languages in European universities. Teoksessa: English in Denmark: language policy, internationalization and university teaching, toim. Peter Harder. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. S. 10–28.
- Rauch, Dominique P.; Naumann, Johannes & Jude, Nina, 2011: Metalinguistic awareness mediates effects of full biliteracy on third language reading proficiency in Turkish-German bilinguals. *International journal of bilingualism* 16(4). S. 402–418.
- Ricento, Thomas, 2000: Historical and Theoretical Perspectives in Language Policy and Planning. Teoksessa: Ideology, Politics and Language Policies. Focus on English. Amsterdam: John Benjamins. S. 9–24.
- Robertson, Shanthi, 2013: Transnational Student-Migrants and the State: The Education-Migration Nexus. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Saarinen, Taina & Ennser-Kananen, Johanna, 2020: Ambivalent English: What We Talk About When We Think We Talk About Language. *Nordic Journal of English Studies*, 19(3). S.115–129.
- Saarinen, Taina; Vaarala, Heidi; Haapakangas, Eeva-Leena & Kyckling, Erja, 2016: Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Saarinen, Taina & Rontu, Heidi, 2018: University language policies. How does Finnish constitutional bilingualism meet the needs for internationalization in English? *European Journal of Language Policy*, 10(1). S. 97–120.
- Saarinen, Taina & Taalas, Peppi, 2017: Nordic language policies for higher education and their multi-layered motivations. *Higher Education*, 73(4). S. 597–612.
- Shohamy, Elena, 2009: Language policy as experiences. *Language Problems & Language Planning* 33:2. S. 185–189.
- Takala, Sauli, Sajavaara, Kari & Sajavaara, Paula, 2000: Kielipolitiikka ja kielisuunnittelu. Teoksessa: Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen, toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. S. 231– 271.
- Trethewey, Angela & Ashcraft, Karen L, 2004: Developing tension: An agenda for applied research on the organization of irrationality. *Journal of Applied Communication Research*, 32. S. 171–181.

- Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021: Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kotouttaminen 2021:54. Helsinki. [Viitattu 29.5.2022].
Saatavilla:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163545/TEM_2021_54.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Vaasan yliopisto, 2020: Avainluvut. [Viitattu 25.1.2022]. Saatavilla:
<<https://www.uwasa.fi/fi/yliopisto/avainluvut>>.
- Vaasan yliopisto, 2021a: Polkuja menestykseen — Vaasan yliopiston strategia 2030. Sisäinen dokumentti. Rajatusti saatavana intranetistä.
- Vaasan yliopisto, 2021b: Suomen ja englannin kielen käytön toimintaperiaatteet. Rajatusti saatavana intranetistä.
- Vaasan yliopisto, 2021c: Vaasan yliopiston johtosääntö. Rajatusti saatavana intranetistä.
- Vikør, Lars S., 1988: Språkplanlegging. Prinsipp og praksis. Oslo: Novus Forlag.
- Wright, Sue, 2007: Language Policy and Language Planning. From Nationalism to Globalisation. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.